„Застава“ излази трипут у недељи средом, петком и недељом.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 12 фор.
на пола године . . . . . 6 „
на четврт године . . . . . 3 „
на један месец дана . . . . . 1 „

за Србију:
(у сребру)
за годину 120 гроша, на пола године 60 гроша, а на четврт године 30 гроша чарш.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ
рачунају се по количини врста или места које заузимају из оваких ситних петит слова и за сваку врсту плаћа се увек по 6 новчића а за жиг сваки пут башка по 30 новч.

ДОПИСИ
шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрацији „Заставе“ у Нови Сад, у кући под бројем 11 и 12 у дунавској улици

Рукописи не враћају се натраг.

БРОЈ 142. У НОВОМЕ САДУ, У НЕДЕЉУ 2. (14.) ДЕЦЕМБРА 1873. ГОДИНА VIII.

СКУПШТИНСКА АДРЕСА — И ВЛАДА.

У пређашњем броју овог листа саобштили смо адресу, или одговор српске народне скупштине у Крагујевцу на престолну беседу кнежеву; данас саобштавамо течај адреске расправе у јавној скупштинској седници. Занимљива је такође била расправа у одборским седницама, премда су из ови само одломци, искрице и варнице саобштене.

Из ови дебата видимо, да се уставна свест у народу буди, — буди велимо, јер је још неможемо јачом означити. Године 1858. планула је та свест, просинула — али с висине народне учености, и озарила је само земаљске висине; али нити је из народа изишла, нити је у народ ушла; појавила се метеору подобно, планула је, али и нестала као пламен, и „преобразила“ се у — прислушкивање гласа свагдање владе.

Овогодишња адреска дебата како у скупштини, тако још више у одбору показује, да се свест у народу буди, у народу велимо, не с тога, што су скоро сви народни заступници сложно, и једнодушно тражили нека права, која народном заступништву припадају, и неке слободе, које сваком грађанину требају, него с тога што је јамачно у самом народу пробила уставна свест, кад су они исти посланици, који су преклане, и лане, били више мање мутави, или промукли, сад наједанпут глас добили, и као људи проговорили.

Наравно, да је и променом владе одушка пробијена била; но ипак врело ваља у самом народу тражити, које да није сад на овај начин одушку добило, оно би други пут добило на други начин. Скупило се било срчи и грмљавине, те је сенути морало.

Да је у Србији парламентарне владавине, т. ј. таке, где је влада израз народне скупштине, односно њене већине, и где несаглашење између владе и скупштине у главнијим стварима повлачи за собом или промену владе, или разрешење скупштине и призив на народ, да се новим изборима изјасни, коме у таком сукобу за право даје — то би после онаки адрески дебата влада или одступити, и министарске лиснице своје кнезу у руке повратити, или скупштину распустити, и на народ апеловати морала. Али у Србији нема још ни довољне уставности, т. ј. учешћа народне скупштине у законодавству, а од парламентарности, т. ј. посредног учешћа у управи земаљској ни помена нема.

Народни заступници искали су, да се у адреси спомену и неке потребе, као жеље народне, о којима у престолној беседи није било помена. Неки владини заступници, и сама влада, устима скоро свију министара, опираху се томе. И то како неспретно, невешто, да нерекнемо горе што.

Особито се одликоваху министар финансије, и Пироћанац својом — политичном голотињом.

Министру финансије адреса односи се на кнеза, и она је дело учтивости; зато нетреба кнеза вређати напомињањем други ствари, него што су у престолној беседи. Каква збрка мисли! Не зна ли он, да је престолна беседа државни акт, и да је као такав излив не владатељски лични назора, осећаја, и тежња, него владини назора, владиног правца која је зато одговорна? Не следује ли из тога, да и народ има не само право, него и дужност, да одазивајући се кнезу, устима свога представништва изјави своје назоре, и своје тежње? Ако обострани назори и тежње дођу у неизгладив сукоб, из тога несљедује, да се кнез, или учтивост према њему вређа, него да министри одступе, или на народ апелују, или ако се неће парламентарно, оно бар да кнез зна, на чему је ствар, па да се по томе за будуће владати зна.

„Шта ће рећи свет на страни, кад чује, да се у адреси спомињу ствари, о којима нема помена у престолној беседи кнеза, и то онога кнеза, који се у иностранству није имао чим подичити, осим љубави и оданости народа“ — пита министар. Добро је један народни посланик одговорио: да њему није брига, шта ће стран свет, него шта ће рећи они, који су га послали. Но да баш запитамо: шта ће рећи стран свет? Ништа друго, него да је народ српски свестан, љубав и оданост да његова није маска притворности, и подлости, него да је она извор искрености према кнезу и државној влади. А што министар финансије вели, да у европским уставним државама саборске адресе ништа друго нису, него акт учтивости, и као таки парафраза адресе, то он или ту ствар не разуме, или хоће да омане оне, којима је то непознато. Од овога двога нека бира, које хоће. Добар „народни економ“ не мора бити ни финансијста добар, а још мање државник, или зналац политични државни установа. Где је влада излив, или израз скупштинске већине, ту наравно да ће адреса бити одјек и одсенак престолне беседе, али где она то, било по постојећем стању установа, или у делу није, ту адреса не бива гола парафраза престолне беседе.

Чудна је лоћика и теорија Пироћанца. Из „неприкосновености и неодговорности“ владатеља изводи он, да и за то не треба да у адресу уђу нове ствари, јер ако се не буду могле остварити, „онда је пала сенка одговорности на самога владаоца.“ Зашто? Да ли као бајаги зато, што је народ научен, кнеза сматрати за таког господара, који у државним стварима све по својој вољи чинити може, па ако не учини што скупштина зажели, да неће да учини, па по томе да је крив? Но све кад би заиста народ томе био научен, шта би сљедовало из тога? Зар то, да народ ништа не пожели? Или да се народ и даље одржава у таком кривом робском мишљењу, а и сам владатељ, особито који је млад, одгаја се у таким „абсолутистичним“ навикама? Онда би требало вратитити се у „патријархална“ времена. На што онда устав?

Но не сљедује, нити треба да то сљедује из реченога, него то: да се народ све кад би био на то на викнут, од тога у интересу како државе, тако и самог владатеља одвикава. Млади Милан не може бити, и не треба да буде, што је био млади Милош у погледу уставности, пре би требало да буде, што је био млади Милош у погледу ослобођења од Турака. И кад ево дело показује, да се народ од тога одвикава, пошто његови заступници на скупштини свађају разлику између „неприкосновености и неодговорности“ кнежеве, и међу одговорности министра и за своја, и за кнежева државна дела: шта се ту пача владин посланик, да помути те појмове, да збуни свест народа, и да подмеће, „да би сенка одговорности пала на владаоца“ — онда, кад народни посланици то не држе?

Није такима до кнежеве „неприкосновености“; да је њима до тога, неби они под видом „учтивости и лојалности“ према владару ућуткивали на скупштинама посланике, у друштву и штампи пак грађање, да не одкривају мане и злоупотребе владине, као бајаги што би се тим „помрачила светлост владалачка“, те не би напослетку ствари дотле долазиле, да заиста напослетку владаоци постану „прикосновени и одговорни“, а одговорни и криви и министри да се врате у савет или да иначе у „миру“ масне плате вуку, а по околностима, особито кад ји са стране реакционе, или народној мисли противна струја на површину изнесе, да и опет министри постану, где би опет ради, да плаштом кнежеве „неприкокновености“ и неодговорности себе заогрну, и да гађају из-а грма.

Пироћанац каже: да се таке нове жеље, нове ствари, на скупштини изнесу у виду предлога. А незна ли, да српска народна скупштина нема право иницијативе законски предлога? Не познаје ли он §.§. 54. 58. и 60. устава? Наравно, не треба што у адресу метути, где би се кнез могао наћи побуђен, да министрима наложи, да тако што уваже, и у виду „формални“ предлога пред скупштину изнесу, или ако они то неће, да друге потражи, који то хоће; него то треба изнети у виду „предлога,“ који нису ни предлози, ако ји влада не обуче у одећу „формални предлога (§. 58.) и које влада у свако доба може натраг повући, док исти не буде у скупштини коначно решени,“ т. ј. док добије времена за подкопавање изнуђени предлога, или своје мере тако неудеси, да повлачење предлога постане безопасно.

Но сад питамо ми Пироћанца на његовом пољу, т. ј. на пољу истицања народни жеља у виду „предлога“ — шта, ако влада не усвоји те предлоге и не изнесе ји пред скупштину у виду „формални“ предлога, или ји пре коначног решења натраг повуче?

Не би ли и онда, по његовој теорији, пала „сенка одговорности на владаоца,“ ма и зато само, што таке министре задржава, а не промене? А ако неби, није ли онда боље, да скупштина унапред у адреси кнезу изјави, шта жели, да влада као „законске предлоге“ изнесе пред скупштину, па ако ји изнесе, биће омање распре, и нагона путем предлагања од стране скупштине; ако не изнесе, неће се казати, кнез неће, него влада неће, па скупштини остаје увек „нагон путем предлога.“

Могло се очекивати, да се ова скупштина и даље упусти, а нарочито да потражи и промену устава својим путем и начином, и то у погледу како састава, тако и иницијативе скупштине, па и у том обзиру, да промена устава не буде тако отештана; да не мора ићи кроз протак једне, и решето друге редовне, па напослетку кроз сито „велике скупштине“. Но добро је, кад су кола у напред пошла. Што није у адреси наговештено као жеља, може још изаћи као „предлог“ у скупштини, ако скупштина истраје удареним правцем.

Ваља једанпут да пробије у народу српском у Србији свест: да је народ снага и и тежиште државе, и да целокупне, друштвене и народне, умне, и моралне силе обстанку и развитку државе веће јамство, и већу сигурност, трајност, и крепост дају, него мудрост неколицине глава, од који данас једни, сутра други за министре мироносани бивају. Та надутост, охолост, уображеност, сујета, власто-често и користољубивост свагдањи министара-полубогова у Србији много је држави и народу, и самим кнежевима шкодила.

Познато је, да се кнез Малош противу злоковарни властољубаца ограђивао оним народом, који је онда простодушан, али на бојном пољу јуначан био. Млади кнез Милан нека се по данашњем духу како времена, тако и народа српског повери целокупној умној, и моралној народној снази, која само у зраку јавности и слободни установа сазревати и развијати се може.

Таког провидљивог прозора а непровидљивог бирократског зида, треба међу владаоцом и народом.

На завршетку још један куријозум. „Видов-дан,“ који је досад сваку владу кадио, и у свагдањим министрима „квинтесенцију“ државничке мудрости, увиђавности, шта више и одзрак божијег провиђења сматрао, пише сад ово:

„У Колико скупштина изражава у адреси жељу, да се наше уставне слободе рашире, — ми потпуно делимо њене назоре. Искуство нас је научило, да ослањати се на лица са свим је непоуздана ствар, и унапређења за општу ствар од тога или мало има, или никако нема. Србија, без тврда уставоа земљишта, без чврстих слободних институција, погледала је с надањем час на ово час на оно министарство. Наше епохе започињале су се увек с новим именима на министарским столицама, т. ј. *ми смо били склони веровати, да ћи се с Петром или Павлом отворити ново напредно доба у земљи.* Међу тим повесница је показала, да су ова надања готово свагда прошла на празно. По неки пут ништа се није мењало, а по неки пут мењао се само облик ствари, док је суштина, језгро остало исто. Шта више, знају Срби, да се догађало и то, да се *под видом напретка ударало натраг, у реакцију*; под спољашношћу лепом радило се у духу апсолутизма, у правцу полицајне државе. Шта нам је у самој ствари подјемчавало слободу? Установе нису то чиниле, а лица, која бејаху проглашена као либерална, доцније су изашла на видик као лица с „извозденим рукама.

„Дакле: на лица, звала се како му драго, не ћемо више да наше наде оснивамо; с лицима не ће више земља да рачуна; њој је све једно ма ко сео на мекану министарску столицу: она хоће да сва јемства за своју слободу и за свој напредак нађе у *установама* и *законитим инстицијама*, које наравно треба да имају широку основу, чврст и непотресан темељ.“

Није ли то била увек излазна тачка наше политике, или ти нашег назора о начину обављања државни дела?

Од куд ли сад таки ветар дуну у рог „Видов-дана?“ Без ветра није — а одкуд је, и то ће изићи на видик; јер „начело, уверење“ и „Видов-дан“ то је ватра и вода.

ПРЕГЛЕД НОВИНА.

„Јавност“ констатује, да ни ова адреса, којом крагујевачка скупштина одговара на престолну беседу, није одјек народни жеља и то с тога, што се вештом „стилизацијом“ збрисао значај, ког је избор скупштински тој адреси намењио — те вели:

„У опште о самој адреси, као да више није вредно говорити. Она је изгубила бар по одборском пројетку, значај који је могла имати, као израз народних потреба и народне воље. Она жеља народних посланика, која је поникла у једном тренутку, да се једном покажу одиста као самостални претставници народа, малаксала је и готово изчезла. Од дебате у скупштини једва ли се може очекивати каква озбиљнија промена. По нашем мишљењу, крајња је погрешка ако они народни посланици, који заиста понимају свој положај у скупштини и пред народом, пристану да се поднесе нешто онако „запрпуљено“ у њихово име, као одговор владару и жеље српског народа. Боље је, да они сами за се, па ма у какој мањини били изнесу са свим јасно и одређено у засебној адреси шта они сматрају као народну потребу. Као што је радила мањина у михољској скупштини 1867 г. Ако не буде овом приликом никакве друге добити, то ће бити пример идућим скупштинама, шта треба да буде адреса.

Сам претрес у одбору за адресу показао је јасно шта народу треба. Сви скоро посланици слажу се у томе, да овој земљи треба простија и јевтинија управа и простије и јевгиније суђење. А ствар је очевидна, да се не може постићи ни једно ни друго без општинске и окружне самоуправе и без измене бирократског писменог суђења.

Даље, сви се слажу скоро, да је данашњи систем и начин разрезивања данка неправичан. Неправичан је прво с тога, што је разрезан с главе на главу, па општине из најсиромашњијих крајева плаћају по броју душа толико исто, колико и општине из најбогатијих; неправедан је и с тога, што је за најбогатију класу одређена граница више које не може да се плаћа, те тако су богаташи заштићени, а сиромашнија класа оптерећена. У опште и једна и друга неправичност постаје отуда што данак није разрезан по имању већ по главама.

О потреби, да се ујамчи министарска одговорност, сагласни су сви посланици, бар по говору, и народни и владини. Једино их је задржало што се тиме задире у устав. Ми држимо, да то не треба ни најмање да задржава народне посланике, да не изјаве жељу, да се то достигне, јер је то заиста потреба, коју пео народ осећа. — Па нека се мења устав. И онако у нашем уставу има таквих недостака, који су неопходни да се исправе као: што народна скупштина нема иницијативе у законодавству; што сви српски грађани нису равни пред законом, већ чиновник не може доћи под суд за незаконити радњу без одобрења министра; што лична сигурност није ујамчена и т. д. Народни посланици треба ли би просто да изјаве народну потребу да се измени устав у том смислу: да се скупштини даде потпуно законодавство, да су министри одговорни за своја дела у правом смислу као и други чиновници; да су сви Срби пред законом равни; да се лична сигурност ујамчи т. ј. да се у самој ствари нико не сме осудити на казну без судског решења и т д.

Што се тиче слободне штампе, о томе као да ни су сагласни сви народни посланици. По нашем мишљењу, ко хоће одговорност министарску; ко хоће контролу над радом сваког извршиоца закона; који хоће поштовање реда и закона од стране власника; који хоће развитак и усавршавање свију народних установа и бољитак народа — тај не може на хтети слободну штампу. А који неће слободну штампу тај, или неће ни једно од онога, или не разуме шта хоће. Ми се управо дивимо ваљевском посланику, који у многим приликама показује своју разборитост, како он хоће одговорност министарску без слободне штампе?!

Ми држимо да је слобода печатње, први и неопходни услов за народни развитак, према томе, да је то једна од првих потреба, која треба да уђе у жеље народних посланика.“

— „Глас Црногорца“ говорећи о промени владе у Београду, међу осталим вели за спољну политику Ристићеву у колико се иста односи на одношај Србије према Црној Гори, — ово:

„У извањској политици приписују министарству Ристићеву још много веће и грубље погрјешке. Извањска политика његова, говоре, била је постојана непостојаност. У првоме реду пак наводе несагласност, неспоразумлење са Русијом и Црном Гором.

Овај суд нас се највише, и најближе тиче. Ми за то нећемо се ни пуштати у нагађања, шта је проузроковало ту изненадну промјену, је ли Ристић пао под теретом стања, које је он исти створио, или је то издјејствовао уплив стран, или уплив догађаја и тежња извањских; нећемо, јер је, прво, то за нас ствар узгредне важности, а друго, јер је то питање до сада већ довољно расвјетљено. Као што рекосмо, нас се највише тиче истакнута околност, у којој се Србија за вријеме Ристићеве владе налазила према Русији, а нарочито према Црној Гори.

Што нам је осјетљивост саме ствари, што нам је чувство трпећега народа нашега до сада закрећивало говорити, то сада мислимо, допуштено нам је изрећи, наиме да, колико се дало виђети, жељеног братскога споразумљења Србије с Црном Гором није било, од времена жалосне успомене, од смрти Кнеза Михајила, до данас, до пада Ристићева.

Много пута до данас били смо у тешкој околности, непријатнијем појавима изазивани, ђе нам је ваљало ову истину исповједити. И свагда и ако нам је тешко било свладати осјећања, која нам распламћиваху родољубне тежње, уздржавасмо се од немилога очитовања те, још не милије, истине. Сама помисао, колико би тежак удар био за Србина у Босни и Херцеговини, у Старој Србији и Зети и у свијема крајевима, ђе има нашега и нама братскога народа, кад би чуо, да те двије узданице његове, Србија и Грна Гора, нијесу у љубави братској, помисао, колико јако би се радовали непријатељи наши, кад би чули да Србија с Црном Гором није у споразумљењу и слози, које је једини бистри извор спасења народа нашега — сама та помисао, налагаше нам најозбиљније, да о томе мучимо. И ми мучасмо за то и само за то. Нећемо пак нагађати, какве су побуде биле Ристићеве или органа његовијех, кад су они мучали о тој ствари или што је сумњивије још, кад су свијету нашем не један пут говорили, да је Србија у братскоме споразумљењу са Црном Гором.

У народу нашем на све стране, још живи успомена на оно живо и велико одушевлење, којијем је био обузет у години 1864, 1865, и 1866, кад су племените тежње нашега кнеза Николе, налазиле одјека у витешком кнезу Михајлу, и кад је овај, имајући поуздана ословца у њему, подржавао најбистрије споразумлење Србије са Црном Гором. Није се само надао, него је вјеровао и очекивао сваки час народ наш, да ће бити ослобођен и уједињен.

И озбиљан родољуб, куд камо више државник српски, може ли и смјели и помишљати, да се питање лепше будућноти српске може ријешити мимо споразумлења овијех двију кнежевина, да се будућа српска држава у својијем природнијим границама може основати мимо свога темеља, т. ј. слоге Србије с Црном Гором?

Ове основе пак у спољној српској политици Ристићевој доиста није било. И за то мислимо, да се нећемо ни у чему и ни о кога огрјешити, ако искрено речемо, да не можемо бити незадовољни, што је Ристић отступио.“

УГАРСКИ САБОР.

Добили смо из Пеште извештај о седници саборској, у којој се дебатовало о „народностима“ приликом петиције шесбуршке и зарандске. Пошто смо ми у прошлим бројевима овога листа већ у главном саопштили све важније моменте исте по пештанским листовима, а и у овом допису нема много опширнијег, то вадимо из њега само говоре дра Костића и др. Максимовића, које пештански листови ни у најкраћем изводу не донеше.

Др. Ника Максимовић. П. кућо! Ја познајем садржину представке, ма да није прочитана; ова представка не односи се само на ревизију закона о народностима, него и на то, да се већ донешен народносни закон тачно и савесно изврши. Ако се прими предлог петицијоног одбора, онда ће остати све — тако да рекнем — злоупотребе поштоване владе особито према овим муниципијама, где су народности у већини. Тако дакле поступила би П. кућа не само справедљиво већ и целисходно кад би примила против-предлог п. предговорника.

Ако би се примио предлог петицијоног одбора, то би п. кућо — искрено изјављујем — била права провокација према народностима, јер ја се не сећам, да је п. кућа у овоме смислу и једну једиту петицију икад одбацила. А изазивање је и зато, јер је факт, а и п. кући је познато, да народности са донешеним законом о народностима нису задовољне.

Кад ви поштована господо увек наглашујете да овде треба умереним, помирљивим тоном беседити, можемо и ми зацело искати, да буде влада према народностима бар толико справедљива, да већ постојећи закон љуцки изврши.

Једапут је изволео г. заступник Коломан Тиса овде рећи, да треба добро измерити кад што народностима дајемо; ал кад је већ штогод дато, онда то треба савесно и тачно и извршити. — Ова се представка, као што реко, неодноси само на измену народносног закона, већ и на то, да се поједини параграфи, поједине наредбе већ постојећег закона тачно изврше. Нећу се сад п. кућо упуштати у рекриминације, нећу спомињати поједине конкретне случајеве, ма да ји има много, ал толико морам констатовати, да неке чести народносног закона од владе одиста нису извршене. Ја дакле пошто држим за справедљив противпредлог г. заступника Фабрицијa, молим п. кућу, да га изволи примити. Уверен сам, да ће од господе заступника сви они, што не посматрају ову ствар са чисто искључивог мађарског гледишта, придружити се овоме против-предлогу.

Иза њега је говорио *Макрији* па за овим

Др. *Лаза Костић* Славни саборе! (Жагор. Чујмо) Не бих још прословио у овој ствари, да није мој предговорник изазвао Србе. Ја пре свега морам констатовати, да ову молбеницу, што је дала повода овој расправи, нису поднели Срби, већ да је поднела општина у којој су готово сами Немци, они Немци који су извикани са свог „хазафишага“ (домољубља) и „мађаршага“. Нека се дакле сл. Сабор обазре на ту врло значајну околност. Овом приликом је у питању једно врло важно начело грађанске слободе, слобода језика. То је начело тако дубоко основано у природи човека, да га још пре неколико хиљада година нису порицали ни некадање деспоте азијатске према освојеним народима. — Одбор предлаже сабору, да пристане уз порицање тога начела. Какав му је разлог томе? „Зато“ вели, „да се одбије молба шесбуршке општине, што је 44 зак. чл. 1868 год. изрекао равноправност свију народности у земљи“ те су као бајаги задовољни са свим. — Сл. саборе! Узмимо најобичнију лађику: Кад је разговор о каквом задоволењу, о концесијама, ко је властан определити јели задоволење довољно? Зе цело само онај, који га има дати. (Жагор вика: само би то још требало!). — Но има у једној од молбеница, што иште одбијање шесбуршке молбе, још један као разлог томе. У поднеску елизабетштатске варошм (јерменска варошица у Ердељ!) вели се како је сев. Америка за цело слободна и благословена држава, па никоме тамо до сад није пало на памет протестовати против опште употребе државног инглеског језика. Нехотећи се упуштати у доказивања неспретности те приспособе, ја примам тај разлог; нека нам се само даде американски устав и оне установе, па ћу ја бити последњи који ћу тражити, да се законом ујемчи слобода немађарских језика. (Жагор, гунђање.)

Досадањи закон даје збиља прилике кривом тумачењу, те по том злоупотребама или бар неспретностима што показује и овај случај: Кад су после развојачења крајине шајкашки одборници учествовали у првој седници бачког жупанијског одбора замоле жупана, да јим један закључак, што се тицао њих саопшти и на српском језику пошто ниједан незна мађарски. Жупан то на пречац одбије. Жупан је орган владе, а влада би требала да одговара зато Ма да је тај случај допринео јамачности мога избора у Шајкашкој, ипак изјављујем да гласам за противни предлог.

ДОПИСИ.

Из банатске крајине 28. новембра. Мало простора ваља ми у овоме листу допустити, да белоцрквански извештај „поглед на попис бирача и избор посланика,“ са једним *еписодом* карактерисчне природе, која се у извештају нехотично измакла допуним. У извештају се каже, да је и странаца у Белој Цркви било а међу њима и опште познати народњак др. *Ђока Милосављевић* из Вршца. Тако је, али се деаковци из Вршца постарали, те нам своје људе од уплива у Белу Цркву послаше на име: дра Шандора *Куктаја*, хонвидског надпоручника *Живковића* и вел. бележника *Гавриловића*. Ови последњи наравно као деаковци, имали су сваку слободу и могли су делати, како им се хтело; али првоме т. ј. др. Ђоки Милосављевићу стављаху се и самој његовој присутности препоне. За доказ томе наводим ту околност, да чим су белоцрквански владајући људи дочули, да је Милосављевић у Белој Цркви таки су наредили, да се он из Беле Цркве уклони и усљед тога, добије Милосављевић од варошког капетана позив који гласи: „Herrn Advocaten dr. Milosavljević aus Werschetz, wird aufgefordert, **sogleich** im Stadthauptmannsamte sich einzufinden. Weiszkirchen 13/11 1873. Maldan m. p. (L. S.) Stadthauptmann.“ (г. адвокат др. Милосављевић из Вршца позива се да *одмах* предстане варошкој капетанији. 13/11 1873. Малдан с. р. капетан.) На овај позив оде Милосављевић капетану и овај му заповеди, да има за 2 сахата из Беле Цркве да одлази, у противном случају мораће га стражом испратити. — Милосављевић позове капетана, да му каже, по ком праву и закону сме капетан тако да поступа, зар он незна, да је он (Милосављевић) земаљски и судски адвокат, и грађанин угарски и пошто зна да он ништа није противу земаљских закона учинио, то он неда да се његова грађанска лична слобода ни од кога вређа, зато неће налогу да сљедује, а ако г. вар. капетан хоће и може ту одговорност на себе да узме, онда нека га силом и под стражом из Беле Цркве као што рече одпреми, али у том случају захтева, да се и са Куктајем и Живковићем тако исто поступи, те да бар у друштву с њима у Вршац одпраћен буде. — Сирома вар. капетан ушепртљи јер виде да има са човеком а не кукавицом посла, и пошто извршење добивеног налога није на своју одговорност узети смео, оде са Милосављевићем градоначелнику Лоренцу. И овога убеди Милосављевић о намишљеној неупутности, а градоначелник рече: es ist ohne hin zu solchen Maassregeln zu spät, nützt nichts mehr“ и одпусти Милосављевића на миру. На томе се ова афера сврши. У овој карактеристичној афери још ми је напоменути, да се вршачки деаковци Куктај и Живковић Милосављевићу понудили да му свој еквипаж до Вршца на послугу даду. —

Као што вам је већ познато, наша — панчевачка пуковнија — имаће 4-ти дан Божића избор посланика у Панчеву да обави. Са избором руковаће хонвидски надпоручик и панчев. вар. октроисани капетан *Мишка Ковач.* Хајде видићемо и то чудо, али, ако господар *Мишка* мисли, да ће с нама при избору као и са вршчанима поступати, преварће се у рачуну, јер ми смо *граничари*, па смо вични бојном пољу и победи, дакле и у овој — уставној — борби победићемо, морамо победити па ма 99 Мишке избором руковали.

Панчево неће лошије од Беле Цркве и Титела бити, и ја довикујем браћи својој *„живио д-р. Миша Полит Десанчић, посланик панчевачког изборног среза.“*

= Из пазовачког среза 23. новембра. Гледећи како се наша црквена реакција размеће и хвали у свом отрцаном клепалу „Турском народу,“ како је она лојална, како поштује власти и законе, дочим народну странку беди нелојалношћу, називајући је револуционарном и бунтовном, поштеном Србину мора крв на очи од једа навићи, кад погледи на њена дела или боље рећи недела, јер можел бити већег безобразлука, него кад се она усуђује, народној странци оно пребацивати, што она сама ради? Заиста неможе!

Ко је до данас пажљиво пратио борбу нашег овостраног народа на црквеном пољу, тај ће знати, ако у себи има трунчицу поштења, да се народна странка бори за одржање и извршење оних закона и установа, које је народни сабор донео и установио а круна потврдила, дочим наша црквена реакција непоштује исте и све и сва ради, да их уништи. Па кад то стоји, можел је онда ико с правом бедити нелојалношћу и можел се онда наша црквена реакција хвалити лојалношћу? Ал да, наша је црквена реакција само дотле лојална и дотле власти и законе поштује, докле јој они иду на руку и њена недела бране. Кад је оно влада бар. Мајтењију послала за комесара, она је говорила, како влада има право шиљати комесаре а кад је на његово место дошо Хубер и кад видеше, да овај неће да игра по свирци хекторовог гесе, као бар. Мајтењија, она одрицаше влади право, да може комесаре слати. Кад је министарство просвете укинуло саборски одбор и манастирске комисије, говорила је, да влада има право на то, а кад је исто министарство издало наредбе у погледу управе народни добара, говори, да нема право мешати се у наше црквене ствари. Најбоље пак показала је наша црквена реакција своју лојалност при светковини 25-годишње владавине Њ. Величанства Франц Јосифа I.

Код нас овуда народ јако замера нашим (?) владикама, што ни један од њих у име српског народа неповдрави Њ. Величанство, да остали свет увиди, да у Аустро-Угарској има и српског народа, кад смо већ те уде среће, да нас једине владике могоше на истој свечаности као народ преставити. Ај патријару Јосифе устани из гроба, да видиш твог љубимца Никанора, како се влада и како је заборавио на твоје савете! —

У овом листу било је до сад више пути о том говора, како глава наше црквене реакције Никанор не поштује црквено-школске законе и власти установљене по том закону. Сад ево још једног примера више, из ког ће се моћи увидити његово гажење закона.

Пре шест месеци умро је парох војачки Урош Лазаревић. По решкрипту од 1868 има у Војци два пароха бити. По смрти истог пароха, прота карловачки одреди голубиначког капелана за привременог администратора исте парохије и исти није честито ни наступио исто, дође од Никанора бурунтија, у којој се парох Ђ. Магарашевић одређује за администратора исте парохије. Никанор није по §. 54. I. г. чекао, да конзисторија одреди администратора, него је сам себи то право присвојио, а то је због тога радио, што се бојао, да консисторија неће хтети Магарашевића за администратора одредити, а он се Ванцлу још за живота поп Урошевог обећао, да ће његовог љубимца и помагача одредити прво за администратора а после за пароха војачког. Герман је такођер упливисао на Никанора да Магарашевића одреди за администратора, јер је нашем свету познато, у каквом одношају Герман са Магарашевићем стоји, па је рад, да му овај што ближе буде, како би га још боље могао за своје оруђе употребљавати, а уједно да се награди за своје досадање услуге.

На неколико дана после изишавше бурунтије, дође Магарашевић са протом карловачким да га овај уведе у општину, војчани пак знајући ко је Магарашевић, нехтедоше ни чути за њега, него му у очи рекоше: шта ће нама протеваница, шпион и смутљивац. Чули смо ми, рекоше му, како ви поступате у Сурчину, како варате свет терањем процеса и како поједине људе облагујете код власти, па нама таки поп нетреба. Прота, који је узгред буди речено, 10 фор. добио од Магарашевића, браћаше га, но људи осташе при свом и нехтедоше га примити у општину. После тог је бецирклајтер па и сам Ванцл претио војчанима, да ће хрђаво по њи бити, ако Магарашевића неприме. Но све узалуд. Војчани свестни свог права, осташе при свом.

Пре краткога времена поболе се и други парох Стеван Марковић, и војчани закључе, да се позове конзисторија, да што пре стечај на њихову парохију распише, јер је одређен рок по §. 54. I. Г. одавно прошао. Но у Карловци Никанора нема, конзисторијске седнице или се и недрже или ако се и држе, пред њи се изнесе само оно, што је Никанору воља, а Герман опет, који је већим делом у Карловци, и кои се направио заступником Никаноровим, неда ни прословити, да се стечај за војачку парохију распише, него прети војчанима, да морају Магарашевића узети.

Герману је дакле мало бачке епархије и Грчетега, него је „шапе“ своје и на сремску архидијецезу раширио и хоће по њој да барата, а Груја? Е Груја нит је куван, нит печен. Хтео би да седи на две столице, па ће тако и сести (чини ми се да је већ сео) на земљу. А тако му и треба, кад се понизио да му Герман заповеда! (То су два „брата рођена“ па се лепо слажу. У.)

Ми држимо, да је већ крајње време, да сви чланови конзисторије и административног одбора, јавно позову Никанора, мислил он поштовати закон или не, и ако не, да га туже влади, како он непоштује закон и како га гази и да га упути, да у будуће поштује законе. А неби с горег било, да и наши посланици на угарском сабору понове интерпелацију влади, ради решења нашег црквено-школског питања, јер је већ крајње време, да се то питање реши.

Војчанима пак препоручујемо, да и одсад буду сложни и свестни свог права, као и досад и да остану при свом захтеву, да се што пре стечај по закону испише, никако пак да неприма Магарашевића за администратора, јер њега није конзисторија, која је властна постављати администратора за администратора поставила, него своје-властно Никанор. Ми знамо, да ће се војчанима стављати свакојаке препоне како од Никанора тако исто и од Германа а и политичне власти неће ју на миру остати, но се уздамо, да ће им та штрихла преко направити, и ако се Магарашевић хвали како је сад осигуран, имам вели од државе сигурни 200 фор. годишње (т. ј. од шпицловања) Војка ми је сигурна, после смрти поп Стеванове остаћу сам у Војци, увећу капелана, па ћу чешће моћи ићи Герману и радити свој посао (т. ј. шпионирати), јер је наш свет дошао к себи, увидио је ко му је пријатељ и зна своје право бранити.

Војчани треба да покажу нашој црквеној реакцији, да се недаду од ње за нос вући и да је презиру. —

Од нове године добијамо сремски суд у Ст. Пазово. Ово је велика благодет за нашу околину, јер нам је далеко било ићи у Земун и Карловце. А тако исто и катане добијамо. Ако се и нама допусти да бирамо посланике за земаљски сабор, за цело ће ју они играти улогу код избора, јер су научили док су били у Срему.

—о—о—. Беркасово (у Срему) 10. новембра Одавде добијате врло редко дописа, чему се није ни мало чудити; јер за хвалу и вредноћу за јављање мало је овде, а да вам невоље наше овде ређамо, незнамо с којега би краја отпочели.

Знано вам је да је за доба ех-бана Рауха удешено и организовано некакво беамтерско четништво, подељено у Срему у 53 обштине, једну стотину педесет и девет обћински беамтера, који име носе: обћински судац, биљежник и касир. По закону по којем су ови беамтери фабриковани стоји да среска област кандидира а обштински одбор речене беамтерчиће бира. Е, али ко пита и ко хаје што закон прописује? Наши гг. судци дођу у обштину и рекну: ето вам од ове тројице једног бирајте, а ако нећете то ћу ја именовати. Одборници невјеже у своме послу, или људи одината, себичњаци те било како, тек г. судац изради и постави онога кога он хоће, или којег су му заповедили да га у звање утрпа. С тога је у нас кнезова, касира, биљежника свакојаких, и има их онакових који немогоше нигде ништа бити, нити што и од уђега постићи. Такви се увалише у обћинска звања, да време тлаче и на хиљаде народњим знојем стеченога новца — харче.

Овде је код нас био кнезом некакав г. Миздер, а касиром опет г. Драјзингер. Видите све српска имена као да нису, а овамо знати ваља да су у одбору наше обштине г. Оцић и Мојсиловић, но то ћемо сад на страну, али да споменемо, да су горњи сад престали кнезовати и касировати, те да ћемо до кои дан нове изборе имати, за оба горе речена саде празна места. Па што мислите за каке компетенте саде чујемо, да код среске области у Шиду компетирају? Један чива из Гибарца, Пајица из Шида, Јоца Симоновић, ето то су компетенти са првог места, а колико ће их још бити, „бумо видили?“ Ја сећам честиту браћу одборнике за вре-

мена, да поштена човека из своје средине себи за кнеза па и касира изберу, и да не стоји то да „паор“ не може бити кнез, но ваља да је писмен, а тога богу хвала има у нас саде већ на избор. Недајте се људи божији увек за малољетне држати, та у своме праву никоме не треба узмицати, нити од каде гајде правити. Саде баш својски треба на темељу закона своје бранити и непопуштати, већ и за ото, што саде није бан Раух, већ Мажуранић, и што се саде зове да имамо „своју народну владу.“ Дакле покушајмо самовољу сузбијати, па да таком приликом сазнамо ту народну владу.

СЛОВЕНСКЕ ЗЕМЉЕ.

СРБИЈА. (*С народне скупштине у Крагујевцу.*)

„Данас се изнело питање о адреси у целокупној седници скупштине. Вредно је приметити да се овом приликом стекло врло много слушалаца, што нам је јемство да се и наш свет већ једном пробудио.

У седници су поред тога и сви министри.

Пре свега прочиташе се протоколи од прва три састанка и после неких малих измена бише одобрени.

Кад се с овим послом свршило, приступи се к ствари, која је изазвала толику пажњу.

Секретар Милићевић узе па прочита адресу, и на крају се разлеже пријатни шум: „живео!“

После се приступи к разлагању у начелу.

Великић узе реч у име одборске мањине, која је хтела да се у адреси изразе и неке нове жеље народне, па говором својим тражаше да поред онога, што је већ у адресу ушло, стави се и о системи данка, о преустројству школа, о новчаној кризи, о окружним скупштинама, што све наглашује као по све важно.

Несторовић примећава да је мањина одборска хтела само да у адресу још уђе закон о министарској одговорности и слободнија штампа, а не оно, што Великић набраја, па о овом ћу, вели, ја и говорити на свом месту у адреси.

Пирочанац: У одбору је било управ две мањине, једна, која је хтела оно, што мој предговорник каже, а друга која је хтела да у адресу ништа ново не улази. И ова друга мањина сматра да с точке уставности излази кад каже, да адреса као акт уставности ваља само да се на поздрав одазове с поверење и одношћу према кнезу. Усвоји ли се да шта ново у адресу уђе, онда је питање: вређамо ли уставно начело или не? У уставним монархијама ово је начело усвојено: владалац је неприкосновен и неодговоран. Истина ми још сматрамо владаоца као оца, али то у уставној земљи више не подноси. Поред тога овде су две зле ствари: ако ми из године у годину станемо изјављивати наше жеље, па се оне не остваре, ма из каквих узрока, или што су баш неостварљиве, што ми овако летимице не можемо ни оценити, онда је пала сенка одговорности на самога владаоца. С друге стране: скупштина дели законодавну власт с кнезом. Овако изјављујући она само жеље, које могу или немогу да се остваре, излази да је она тиме умањила своја законодавна права; а то је штета за само народно представништво. Ово гледиште мањине сматра да је гледиште уставно, у толико пре, што је јуче сам министар-председник (у тајној седници) нагласио, да ће предлозима народног представништва уступити прво место пред онима, које влада има да поднесе. Еле у кратко све народне потребе и жеље нек уђу у засебне предлоге пошто их има доста важних и хитних; тамо ћемо их лакше проучити, разгледати и усвојити, док напомињући их у адреси још се нисмо ни уверили о правој њиној вредности и могућности извршења.

Каљевић у подужем говору разложи како он мисли да има места овим изјавама у адреси, нарочито онда, кад се оне казују у виду потреба а не у виду *жеља*, које исказивати доиста не доликује законодавном телу, који не мора више само да жели већ и да остварује своје жеље. У потпуно парламентарним земљама адреса може бити акт учтивости, али у нас она ће бити огледало народних тежња и потреба све дотле, док иницијатива скупштинска, што се предлагања тиче, не буде изравнана с иницијативом владе, и док се не задобију све остале уставне гарантије, које народној вољи дају снагу. У нашој млађаној уставности, и у опште у нашим приликама садашњим, народ не стоји према владаоцу онако, као у Енглеској и у другим старим уставним земљама. Он је и навикао, а осећа и потребу још и данас, да своме кнезу каже шта народ тишти и које потребе његове ваља понајпре измирити. Нека нам се не износе примери Енглеске и других парламентарних земаља. Тамо је парламенат не само законодавац, него се посредно меша и у саму управу земље. Тамо је краљица један накит, који само уставну зграду чини светлијом. Српски пак кнез није само накит, него и моћан фактор у врховном управљању судбине земаљске. У таким приликама наше народно представништво има и дужност и право да изложи владаоцу земље шта мисли да предузима у своме раду као понајнужније и најпотребније, да му тиме да на знање, да је то, што ће се из скупштине предложити, поцрпено из народног мишљења и тежења, те да се при употреби свога законодавног права зна управљати у корист престола и народа. Оваким поступањем скупштинским не доводи се владалац ни у какву одговорност према народу, јер као год што је беседа кнежева акт, за који одговара министарство, које га окружава, тако је исто адреса скупштински акт, који повлачи одговорност *министарства*, у колико се о њему не би рачуна водило. Устав је кнеза учинио неприкосновеним и ту неприкосновеност не може нико повредити, а најмање народна скупштина својом адресом. Из ових разлога Каљевић је за то, да у адресу уђе покрај одговора на кнежеву беседу још и изјава о потреби да се остваре неке главније тежње народне.

Дамјановић: Што г. Пирочанац каже да ми тиме дирамо у неприкосновеност владаоца, једном за свагда нек се зна, да је та мисао од нас далеко; све што ми овде тражимо, што хоћемо у адреси да изјавимо, то све пада на владу. Ја држим да владалац води точна рачуна о свом народу, и ако влада не учини оно, што треба народу, онда ће она одговарати и кнезу и народу, ако се то могло, а није хтело учинити.

Ранко Јовановић: Нека се реши хоће ли ово да уђе или не у адресу, па после даље да се говори о томе.

Председник: Па тако је ствар и стављена на гласање, но предходно нужно је да се скупштина обавести о раду одборском и о његовом мишљењу; кад се с тим сврши, скупштина ће моћи да да своју реч.

Министар финанције: Кад се у одбору повела реч о адреси и њеном саставу, влада се резервисала да објасни своје гледиште о тој ствари. Тако ми остављамо да скупштина ради како зна, али ми сматрамо за своју дужност да кажемо како ми мислимо. Па овако узимајући у обзир све поједине разлоге налазимо да се говор г. Пирочанца слаже с гледиштем владиним. Устав је за то право благо народно, што нам он осигурава неприкосновеност владаочеву а ујамчава одговорност владину. Владалац је само онда неодговоран, кад је изван дискусије; кад ово наступи, онда већ не знамо како стоји. Међу нама, истина, нема ни једног, који би то хтео, али ако ми продужимо сваке године излазити пред кнеза с нашим жељама, онда се може десити да се те жеље не испуне, а шта ће на то рећи други, који су изван нас? Какав је тај кнез, што не испуњава народне жеље! И ми се тога не можемо отрести. (Шум: „Неће се тако узети.“) После што г. Каљевић примећује о односима, који владају у Енглеској, то се тицало мене. А гледиште му није коректно, баш у Енглеској су односи утврђени: тамо се парламенат не меша у управу, он је само законодаван; и за то је тамо такав ред и сигурност, чега иначе не би било. Код нас истина, има их много, који неће на ово да се обзиру, али то је погрешно. Ми желимо да се уврстимо међу уставне земље, а овамо сами грешимо противу реда уставности. Треба поред тога још знати: да ни једна влада није дужна да води рачуна о жељама, већ о одлукама народним; и то је прави уставни пут. Што г. Касијан говори да се ми сматрамо као деца а владар као отац, то је све лепо али је вредило за време кнеза Милоша, кад је народ њему изјављивао само своје жеље и потребе, па се он старао да их намири; данас, у доба уставности, то већ не стоји, јер народ има више иницијативе а и дужности, он је преко свог представништва законодаван, а не само саветодаван. и све скупно сводећи на ово: какав би вам савет дали, кад би нас питали, ми вам отворено велимо, да се не можемо отрести те мисли, да ће се у осталом свету сматрати као чудна ствар, што ми у адресу уносимо нове мисли, које нису покренуте престоном беседом. Али ви можете опет чинити како нађете за добро и корисно.

Лукић: Ни устав ни пословник не вређа се тиме, што ми изјављујемо кнезу своје жеље. Кад светли кнез наглашује у беседи потребе, ми смо дужни у адреси да попунимо те потребе, те да у исто време кажемо влади да нам те потребе подмири. Шта ће свет о том мислити, то се нас ни у колико не тиче. До сад нам није ишло да кажемо шта хоћемо, а сад, кад можемо, зашто да ћутимо, обзирући се на оне изван наше куће?

Јеврем Бојиновић: Мени се чини да неби било рђаво казати сваком истину. А за што ко је рђав да не одговара? Кнез је изван сваке одговорности, ал његови министри треба да су и њему и народу одговорни. Ето нас је ове године на таке мисли навело, што чујемо да је код пређашње владе било погрешака, па по закону не можемо кривце да казнимо: ми пак на поштене не ћемо; али за што да не кажемо кнезу да кривце казни?

Петковић: Нама је стало до народних потреба, оне нас руководе, и ми тражимо да се задовоље под одговорношћу министара, а да ни најмање сенка одговорности не падне на кнеза, и не дај Боже већ нек нам влада одговара.

Пантић: И пређе сам био, па сам и сад за то, да у адресу не улазе жеље изван беседе престоне. Ево зашто: кнез је могао доћи на нас просто поздравити: „Помози вам Бог браћо и срећан вам рад!“ Ми би онда продужили рад без икаква одговора. А А сад хоћемо да приморамо кнеза да нам да (Велика граја и с десна и с лева: („Не не!“)... Ја говорим што у срцу осећам, заклео сам се па ћу веран да останем. Ја тврдо знам шта би народ казао, ако се не могну да испуне наши захтеви. Народ ће рећи: ето скупштина предлаже а кнез неда. Народ не уме да дели владу од кнеза, он мисли што год долази све је од њега. И тако би ми пред народом бацили одговорност на кнеза; ништа дакле, по мојој памети, да не улази ново у адресу.

Бошковић: Неки хоће да престону беседу и адресу сведу на поздрав и одпоздрав. Тако не стоји, јер се у престоној беседи напомињу и неке потребе. Било је прилика, кад су се у њој поименце набрајали и закони, према чему и адреса не треба да буде прост одпоздрав. Народна скупштина неће повредити уставност, ако каже владаоцу народне потребе. Што г. Пантић каже да ће одговорност пасти на владаоца по мишљењу народа, оно може ко из народа и тако мислити, али ми овде тако не мислимо; и баш за то ако има ко тако да мисли, ми и тражимо слободну штампу те да се свет истином обавештава и одговорност министарску, да народ јасно зна ко му је одговоран.

Крстић говораше ваљда својих четврт сахата, али он је таке среће, да се у његов говор после сваке речи упада са стране, тако да бар ја из свега оног, што сам забележио, не могу да саставим мисао, па зато и одустајем од намере да његов говор прибележим, само ћу приметити, да се читава вика дигла, кад је поменуо: „пало министарство, па га ето нема да нам одговара, а ови ваљда нису за њих одговорни.“

Радовановић: Кад бих знао да ћемо с овим навући и сенку одговорности на кнеза, не бих, боже, сачувај, ни речи рекао; али нам чланак 58. устава даје упутства да ми можемо предлагати, и ово је предлог, којим ми разговарамо с кнезом како нашу земљу да унапредимо, ништа више.

Пантелић: Као што видим, на ово се много полаже, јер се мисли да ће се тиме не знам шта постићи, а то не стоји; друго би било да ово још није уставна земља, тада су скупштине биле саветодавне и оне су могле да изјаве само жеље и потребе народне те да влада према томе кроји законе. Пре устава није било ни одговорности у начелу, и сва одговорност почивала је на кнезу. Уставом је то промењено. Кнез је над свима и неодговоран, одговорност за све почива на кабинету. Поред тога скупштина више не изјављује просте жеље, већ она учествује у законодавству. Дакле нашто помињати жеље или потребе, кад скупштина, ако их осећа, може с формалним предлогом изаћи? Па за то сам мишљења да се тако и учини, а не путем адресе само да се жеље наглашују. (Стојан Радонић упада у реч: „Не ћемо више да кажемо амин!“)

По што је предмет исцрпен, то се стави на гласање, и би решено: да у адресу уђу изјаве о народним потребама.

После се пређе на читање става по став, и с неким малим изменама све се усвоји. А код става, у коме је реч о општинској автономији и реорганизацији администрације, узе реч Каљевић па предлажући измену говораше да је за то, да у адресу уђе и изјава о широј одговорности министарској и о слободној штампи. Има, вели, посланика, који презају од повреде устава, која би учињена била кад би се данашња одговорност министарска проширила. Он не дели ту зебњу њихову. Са своје стране налази да је баш прво и поглавито начело уставности, да се ни у законодавству земље ни у установама не мора трпити она устајалост, она непокретност, оно нагомилавање махна и недостатка, које најпосле доводи оне окршаје у земљи, противу којих је и управљена уставна владавина. Ми можемо поштовати основе наше уставности, у колико је њима народ добио право да се сваке године састаје и учествује у законодавству земље, али ми не треба да се устежемо исправити све, што нам се год у основима и осталим законима земаљским као неподпуно или погрешно покаже. Ја, вели, нисам суделовао при грађењу устава и закона, што су из њега истекли, као што су то многи од вас, али да сам баш при оним приликама и учествовао у томе, ја бих био вазда готов, да сам исправим дело мојих руку, и не бих никако хтео да то други учини. То ми се чини да је достојније за људе увиђавне и патриотске... Говорећи о министарској одговорности, наводи како је у данашњим границама устава и по начину, на који се министри узимају на одговор, та одговорност чисто само уображена, па је за то ваља довести на прву меру те да свак за своја дела народу подпуно одговара. Пошто је о томе свршио, пређе за тим на закон о штампи па позивајући се на оно, што је о томе у одбору говорио, представи прави позив штампе; она при данашњим ограничењима не може вршити своју праву мисију. Докле год, вели, власти врше предходну цензуру, докле год у закону постоје параграфи, који дају маха и полицији и судовима да држе у шкрипцу сваку слободнију реч, докле год велике казне постоје за некакве тобожње саучеснике, дотле не може ни говора бити о слободној штампи, већ много пре о закону за неслободу штампе. Разложивши у овом правцу своје мишљење о том питању, изјави најпосле, да је за то, да у андресу уђе и изјава, да министарску одговорност треба проширити и слободнију штампу дозволити.

На ово после усвоји се да у адресу уђе и то, да се тражи јача одговорност министарска и слободнија штампа.

За ово је била надмоћна већина, јер при гласању само се тројица дигли као противни.

Остали ставови адресе примљени су по редакцији.

Тиме се закључио данашњи састанак, који је трајао до после пола дана.

— На данашњем састанку скупштине претресан је закон о новим мерама. Било је дуга разговора, и на последку је у начелу усвојен.

СКУПШТИНА МАТИЦЕ СРПСКЕ У НОВОМ САДУ.

6 и 7 (18 и 19) септембра 1873

(Наставак.)

8. На предлог књижевног одбора бирају се за чланове истоме одсеку матичином: Ст. Лазић и Јован Живковић професори у Карловци.

9. Књижевни одсек прелаже: 1) да се укине давање питомцима на испитне таксе; 2) да се текелијним питомцима у Бечу за ову годину да по 100 фор. више, као припомоћ због скупоће, са одобрењем надзорне власти. Др. Милан Јовановић предлаже, да се ригорозантима дају таксе, а ако неможе бити другчије, ма и укинувши које питомачко место. — Петар Нинковић предлаже, да им се стипендији додаје 50 до 100 ф. на таксе, ма се два места укинула. — По подужем претресу, с обзиром да половину чистога прихода по жељи оснивачевој ваља прибројати капиталу, а са изгледом, да ће се до године учинити шта више и без укидања питомачких места — усваја се предлог књижевног одсека. —

10. Књижевни одсек предлаже уређење Костићевих стипендија овако: за питомце у основним школама 200 ф., у доњој гимназији и богословији 250 ф., у горњој гимназији 300 ф., а у великим школама 500 ф., према потребама издржавања у већим местима и школама, и према наредби оснивачевој, да његови питомци „не трпе нужде“. — Јован Максимовић из Черевића брани свој предлог књижевноме одсеку, да Костићеве стипендије буду: 250, 300, 350 и 500 ф. али на послетку није противан ни предлогу књижевног скупа. — Усваја се предлог књижевног одсека.

11. Књижевни одсек предлаже, да се администратору патријаршије препоручи помицање Димитријевићевих стипендиста из нижих разреда у више, и то: у највиши разред од 250 ф. да дође Никола Попов медик II. године у Грацу, а у средњи разред од 200 ф. да дође Душан Димитријевић, ученик VI разреда гимназијског у Кечкемету, рођак оснивачев. По томе да се попуни једно празно место у најмањем разреду од 150 ф. — Прима се.

12. На реду је избор питомаца из закладе Јовановићеве и Костићеве. Књижевни одсек предлаже у аутографаном прегледу, за текелијне стипендије 11 кандидата, за јовановићеву 4, а за костићеву 1. Марка Кречаревића, као медика, препоручује за прво евентуално место по што је у текелијној закладе разписан стечај зе пранике, а он је већ 6 пута тражио питомачко место и бивао препоручиван, па никад није добио.

Ово су имена кандидата за текелијну стипендију Миливој Адамов из Меленаца, Слеван Димић из Островице, Стеван Ђорђевић из Опатоваца, Марко Кречаревић из Ст. Андрије, Махаило Лукач из Врбина моста, Јован Мудринић из Глине, Бранко Мушицки из Каменице, Лазар Петровић из Маркушице, Арманд Поповић из В. Кикинде, Ђорђе Стевановић из Винковца, и Јован Суботић из Карловаца.

Имена кандидата за стипендију П. Јовановића: Василије Атанацковић из Панчева. Михаило Јовановић из Кикинде, Петар Пенић из Панчева и Јован Смедеревац из Баваништа,

Кандидат за стипендију П. Костића: Ђорђе Милутиновић из Черевића.

Најпре би утврђено, да су у закладе текелијној управо четири места празна, три тек евентуално т. ј. ако дотични неиспуне што треба. Др. Милан Јовановић предлаже, да медик Кречаревић постане питомац. Др. Т. Недељковић дредлаже да се скупштина при изборима обазре на све крајеве нашега народа, овом приликом особито на војничку крајину. Др. Младен Јојкић предлаже, да се пази на квалификацију, без обзира на струку. Др. Илија Вучетић предлаже, да се гледа и на струку (изузимајући само медика Кречаревића) и на крајеве; свршене гимназисте да су дужни бити правници. — Одлучено би најпре, да сви новоизабрани питомци дужни буду држати струку у овом случају правничку (осим Кречаревића). За тим се приступи гласању и од 42 скупштинара, који гласаше, доби Марко Кречаревић 42 гласа, Стеван Ђорђевић и Ђорђе Стевановић по 35, Стеван Димић 32, Бранко Мушицки 21, Михаило Лукач 28, Јован Мудринић 27, Јован У. Суботић 24, Миливој Адамов 17, Лазар Петровић 16, Арманд Поповић 4 гласа. Те тако прва четворица бише проглашени за праве питомце текелијине а даља тројица за евентуално изабране. Уједно се овлашћује књижевни одсек, да може новоизабраним питомцима из тројне краљевине, по потреби, допустити, да слушају науке ван Пеште уз одобрење високог министарства. — Полупитомачка места у текелијином заводу попуниће књижевни одсек у своје време. За тим се приступи к избору питомца јовановићевог и већином гласова изабран би Василије Атанацковић. Напослетку при закладе костићевој паде избор једногласно на Ђорђа Милутиновића из Черевића. Парох и општинар черевићки, који су по жељи оснивачевој позвани ради контроле, изјављују да се слажу с тим избором. На предлог А. Сандића одлучено, да се П. Марјановић укори, што своје исправе није послао на време. —

13. У кандидацију за стипендије Нестора Димитријевића, између 12 предложника књижевног одсека, стављени бише ова троица; На прво место Динило Панић из Бечкерека, ученик V. гимн. разреда у Сегедину једногласно; на друго место Богдан Давидовић из Врањева, ученик II. гимн. разреда у

Новом Саду, а на треће место Коста Станишић, из Новог Сада, ученик III. гимн. разреда у Новом Саду, — обојица већином гласова. Ова кандидација да се пошље заменику патријарховом на избор, са свих 17 молбеница и свима прилозима њиховим. —

ПОВИ САД 1. декем. „П. Лојд“ доноси краљевско ручно писмо на хрв. министра гр. Пејачевића, у ком се овај позива, да изиште и поднесе предлоге бана у погледу помиловања неки врста злочинаца. Кад се зна, да правосуђе спада међу автономне ствари, питамо: одкуда да се ручно писмо издаје на хрв. министра, а не на бана?

— У данашњем листу доносимо оглас да се од нове године покреће забавно-поучни лист *„Јавор“* кога ће уређивати Др. И. Огњановић уз сталну сарадњу лепога броја наших понајбољих местних и извањских књижевних снага. Да је *прека потреба* да наша књижевност има белетристички лист, о томе није нужно трошити речи, јер се та потреба живо осећа на све стране. Ми честитамо колу књижевника што је на место да покрене лист под новим именом, изабрало старо и омиљено име „Јавора“. Значајно је да лист, кога је основао најгенијалнији српски лирски песник Ј. Јовановић, ускршава баш у оној години, када ће поштоватељи наше књижевности да прославе 25 година умилног певања Јовановићевог. Поздрављајући искрено ово ревносно подузеће наших књижевника, препоручујемо га најтоплије живоме одзиву свију пријатеља лепе књижевности. „Јавор“ може и треба да држи свака српска кућа. Ако „Јавор“ стече многобројне потпоре у српској публици, онда се надамо да ћемо доживити, да ступајући у српску кућу нећемо се више сретати са немачким белетристичним листовима, који по себи могу да су исврсни али за наш свет никако нису. Надамо се да ће особито наш млађи женски свет прионути око ревноснога скупљања претплате на „Јавор“.

НОВИЈЕ.

Пешта 29. нов. У деаковским круговима поговара се, да ће министар трговине гроф Зичи, постати министром финансије. На ово примећује „П. Н.“ да би гроф Зичи тек по довршетку дебате о буџету ово звање на ступити могао.

Тријанон 28. нсв. Маршал *Базен* осуђен је од војеног суда једногласно на деградацију и смрт. Сви чланови војеног суда подписали су молбу ради помиловања, коју је херцег Омал председнику републике Мак-Махону одма предао.

ИЗЈАВА.

Је ли Његова Ексцеленција, господин администратор патријаршије могао имати нужде, да тражи начина и пута, како ће се осујетити радња делегације, коју је за 19. нов. из собствених побуда сам сазвао био, могао дакле ако је хтео да не неради ништа, да је и несазове о томе нека суди како коме драго.

Али да се он самном договорио, како ће се осујетити састанак и радња делегације, то нестоји.

Од позваних чланова изосташе кромје двојице најближих, сви остали, свак из свога узрока; и ја сам за изостанак свој имао узрока, што сам у своје време одма и јавио. Ни пре ни после тога, ништа ми није о ствари било познато, нити је, докле ми не дође овога листа број 138. у руке.

Тога ради изведено ту под знаком —е— предностављање оно, да се г. администратор ради осујећења делегационе радње самном договорио, одбијам ја од себе решито.

У Бездину, 28. нов. **Т. Живковић** архимандрит.

ДОБРОВОЉНИ ПРИЛОГ НА СИРОЧЕ ПОК. ЛАЗЕ ТЕЛЕЧКОГ.

Госп. Таса Банковић, трговац из Београда, предао је на горњу цел 4 фор. одборнику Арси Пајевићу, које је овај са осталим прилозима дао под камату на име детиње.

ПРИПОСЛАНО.*)

ЗАХВАЛА И ПРЕПОРУКА.

Неможеме пропустити, да **осигуравајућој и хипотекарној** банци **„Тиси“**, особито њеној **главној агентури у Осеку** не изјавимо нашу захвалност за брзу и тачну расправу штете при **погорелству** и **тучи**, и да због тога овај завод свакоме не препоручимо.

Томашић, надпор. у пензији. **Н. Саболовић.**
Андр. Бунцек. **Сава Цилић.**
Коста Мишљановић. **Стеван Мишљановић.**
Ђ. Винковић.

*) За ствари под овом рубриком недговара уредништво. У.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

НАЈНОВИЈЕ ЗА ПИСМОНОШЕ!

ПОСТИЛИОН
ВЕЛИКИ ЗАБАВНИК
ЗА ГОДИНУ
1874.

Мото: Знам ја зашто многи
Целог лета штеди:
Да па нову годину
Покаже шта вреди.

За кратко време изићи ће из штампе ова за писмоноше ваљано удешена честитка нове године. Цена јој је 6 новч. комад. Ко хоће да му се име на њојзи штампа, нека се јави најдуже за 8 дана

Српској нар. задружној штампарији у Новом Саду.

ПОЗИВ НА ПРЕДПЛАТУ
НА
ЗАБАВНИ И ПОУЧНИ ЛИСТ
„ЈАВОР.“

Сећате ли се, драги читаоци, да је пре десетак година међу вама било посађено хладовито дрво „јаворово“; да сте се често одмарали под тим дрветом од озбиљнога и труднога посла свог, слушајући дивне гусле јаворове у руци песника нашег **Јована Јовановића**, око којега су се прикупљали и други гуслари и вешти приповедачи, који су вас у празним часовима вашим умели да **забаве** и **поуче**, те гледаше, да вам и ти празни часови буду мили, да вам и ти празни часови не буду — празни?

Ако се сећате, онда ћете и осећати да тога здравог и корисног одмора немамо више; гуслари се некуд притајаше, приповедачи умукнуше, јер је „Јавора“ нестало, пак данас ево немамо више састанка, на којем би српски певачи и приповедачи причали нам радост и тугу, срећу и невољу нашега срца и нашега народа у овим озбиљним временима.

А још кад помислимо на **женску** половину нашег народа, на будуће српске матере, жене и домаћице, онда морамо признати, да су оне остале без икакве душевне свезе с нама, да немају прилике да чују нашу реч, наше мисли, нашу утеху и наше наде и све, што би их утврдило у њиховом српском поносу и што би им показало, да се ми старамо, да оне не лете у туђинско јато, кад и у нашој народној ризници има доста доброг, лепог и корисног, и да смо ми ради да им покажемо, шта је лепо, добро и корисно код нас.

То су узроци, који су навели дружину једну у Новом Саду, да покрене на ново лист **„Јавор“**, којега је Јован Јавановић пре десетак година престао издавати са жељом, да се опет под „Јавором“ састанемо.

И ево ова браћа заложише своју реч, да ће **стално** и **живо** радити на „Јавору“ да би овај заузео достојно место у нашој књижевности: **Др. Јован Јовановић, др. Михаило Полит-Десанчић, Јован Бошковић, др. Стеван Павловић, Владан Арсенијевић, А. Хаџић, Коста Трифковић, др. Милан Јовановић и Стеван В. Поповић**; а и други српски књижевници обећаше, да ће радом својим потпомагати ово подузеће, да га неби постигла судбина толиких наших књижевних листова.

„Јавор“ ће изилазити од јануарија 1874. за сада **два пута** у месецу **на табаку и по** велике осмине, и стајаће на три месеца 1. ф., на по године 2 ф., а на читаву годину 4 ф., а. вр. Скупљачима се даје једанаести примерак.

Чланци за „Јавор“ нека се шиљу на уредништво, а претплата на Г. Косту Трифковића, адвоката у Н. Сад.

У Новом Саду 1. децембра 1873.

Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ
уредник „Јавора“.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

ПЕШТА. 29. нов. — Слабо се нудила и тражила рана данас и за то су и финије сорте биле по 5 нов. мешовите 10 нов. јефтиније. Прометнуто је на 10.000 мер. Бележено је:

Пшенице потиске 400 мер. 85½ фун. 8 ф. 12½ нов. на три мес. 200 мер. 84 фун. 7. ф. 85 н. с додатком, 600 мер. 83 фун. 7 ф. 90 н. с додат. 350 мер. 83 фун. 7 ф. 95 с додат. 450 мер. 82½ 7 ф. 84 н. 500 мер. 82 фун. 7 ф. 67½ нов. — банатске 500 мер. 82 фун. 7 ф. 92½ н. на три мес. и то цол-центи.

Јечам 1500 мер. 72 фун. 3. 97½ нов. 600 мер. 72 фун. 4 ф. 10 н. за готово.

Зоб 1500 мер. 50 фун. 2 ф. 7½ н.

Кукуруз за мај-јуни 5 ф. 8 н. — 5 ф. 10 н.

ОГЛАСИ.

По закључку управног одбора „Српске задруге за међусобно помагање и штедњу „ продаваће се приватним путем три диамантска прстена у недељу 2 (14-ог) декембра 1873. у 2 сахата по подне у дворани „Српске читаонице“ пређашњег „друштва за радиност.“

У Н. Саду 2-ог дек. 1873.

3—3. **Стеван Јевтић** управитељ.

СТЕЧАЈ.

Општина сентомашка потребује за школску годину 1873—4 два учитељска спомоћника оба за I. разред. Плата је годишња 400 фор. Конкуренти имају се на општину најдаље за две недеље дана, од дана кад стечај на јавност изађе, обратити.

У Сентомашу 29. нов. 1873.

1—3 **Школски одбор.**

Бр. 55. — ex. 1873.

СТЕЧАЈ.

Ради попуњења упражњеног места учитеља гимнастике на ово-варошкој реалци са којим ie скопчана годишња плата од 150 фор. а, вр. овим се стечај отвара.

Сви они, који би се овога места примити хтели, имају са доказима о својој способности снабдевене молбенице за месец дана, рачунајући од дана првог уврштења овог стечаја, подписаноме школском одбору поднети.

Из седнице школског одбора за вар реалку држане 6. децембра 1873. за председника
перовођа **Ст. Брановачки** с. р.
Илија Ползовић с. р. 3—3.

Бр. 5215. ДРАЖБЕНИ ЕДИКТ

Од кр. угар. тителског среског суда овим се објављује:

да ће се на захтев држати одобрена извршна дражба, по смрти пок. апотекара *Фрање Цана* бр. 157. у *Тителу* наследницима му припадајући реалитета, састојећи се из једне куће под бр. 157 у *Тителу* заједно са 104□° кућним плацем 60□° и 900□° воћњака, онда још из једног винограда од 1 ланца 1230□°, што је све скупа процењено на 3130 ф. аустр. вр.

Дражба (лицитација) биће *29. декем. тек. год. 26. јануара, 23. февр.* (п. рим.) 1874. г. сваки пут у 10 сахати пре подне с додатком, да ће се при трећој лицитацији издати и испод процењене вредности, ако се при првој и другој неби могла постићи већа или свота процене.

Купци нека у означене дане и сат изволе доћи у канцеларију среског суда, где ће моћи узети увиђај о условима дражбе, протокола процене и екстракта из грунтовнице и теретнице.

Тител 29. нов. (п. рим.) 1873. сремски судац
Блимел с. р.
капетан.

2—3.

Бр. 57. — ex. 1873.

СТЕЧАЈ.

Од стране школског одбора за вишу реалку у Новом Саду овим се отвара стечај на место једног професора за предавање нацртне геометрије и физике, са овим местом скопчана је годишња плата од 1000 фор. евентуално 1100 фор. а. вр. 10% од плате у име станарине. и петогодишња повишица.

Од компетената се изискује да су испитом оспособљени за предавање горњих предмета. и да су вешти српском или ком другом словенском и немачком језику. При једнакој способности имаће првенство они, који су осим ових језика још и мађарском језику вични.

Са нужним сведочбама снабдевене молбенице имају се за месец дана, рачунајући од првог уврштења овог стечаја потписаноме одбору поднети.

Из седнице школског одбора за вар. вишу реалку држане 6. децембра 1873. За председника
Перовођа **Стеван Брановачки** с. р.
Илија Ползовић с. р. 3—3

Бр. 33. / гл. скуп. 1873.

СТЕЧАЈ,

На место ликовође за црквено-хармонично појање у овдашњој катедралној цркви овим се отвара стечај.

Ликовођи спада у дужност да од 1-ог фебруара 1874 год. по нашим кал. сваке недеље и о сваком празнику при литурђији, а по потреби и при свечаностима, опелима итд. управља са црквеним ликом, који сам ставити има, — и да осим тог трипут недељно обучава овде учећу се младеж у хармоничном црквеном појању.

За ове дужности одређена му је годишња плата од 1050 фор. а. вр. а уз то добија у име накнаде за потребне копијатуре 20 фор. а, вр. годишње.

Потражиоци имају своје са нужним сведочбама о свршеним гласбеним наукама, о досадањем службовању, и о знању језика снабдевене молбенице до 19. (31.) декембра 1873. год. потписаној општини приносити.

Из седнице српско православне главне црквене скупштине у Темишвару граду дана 16. новембра 1873 год. држане.

3—3 **Српско православна црквена општина**

ОГЛАС.

Јављам поштованој публици, да се главно стовариште разашиљања за целу Угарску и Ердељ цигарске артијице назване:

ПАПИР ПЕРЗАНСКИ (paille de riz)

једино код мене налази и стаје један картон (са сто књижица) само 5 фор. а. вр.

Ради тога што се тај папир јако тражи, почели су га неки и фалзиковати. Но фалзификат се познаје као се листић артије на усни покваси у ком случају се осећа неки несносан мирис, што код овог није.

У Новом Саду С поштовањем
3—3. А. ХОФМАН.

ОСОБИТО ДОБРА

КАРЛОВАЧКА БЕРМЕТА

може се добити на аков код

ТОШЕ ЧАКИЋА

у Сремски Карловци. Наручбине усмене или писмене извршују се тачно. 2—3

Продаје се из слободне руке:

1. У новоме Вуковару грекопута пароброде улице кућа на један спрат, — пре две године из солидног материјала новозидана, састојећи се из 10 соба, један салон, један дућан три кујне, и шупом за дрва.
2. Две куће у добром стању.
3. Четир салаша близу вароши, укупно 44 јутара.
4. Две баште за детелину од 3 јутра, —
5. Један виноград у најбољем стању. —

Ближе се дознати може код Никодима Влашића у Новом Вуковару. 2—5

РАСОЛ-ЧОРБА.

Од **среде 6. (18.) декем.** и сваке затим **следеће среде** моћи ће се у гостијони **„НАЦИОНАЛ“** при суделовању новоустројене музичке капеле, која ће и сваке недеље свирати — добити

РАСОЛ-ЧОРБА по 60 н.

која ће се састојати из расол-чорбе, разни печења, салате и разноврсна теста.

За многобројну посету умољава

1—2 **Јосим Керпел.**

КЊИЖАРА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА У ПАНЧЕВУ

Историја света од П. Срећковића	2 ф. —
Оцеви и деца у XIX. веку од Легувеа. М. Ђ. Миличевић I, II.	1 „ 60
Педагошке поуке	— „ 60
Песталоци X. од М. П. Шапчанина	— „ 15
Народна школа у Чехс-Словена	— „ 10
Историја педагогије од Миличевића	1 „ —
Теорија педагогије од Дитеса	— „ 80
Хигијена др. М. Јовановића	— „ 60
Наука о чувању здравља. Валента	— „ 50
„ „ „ Ст. Матић	— „ 15
Поука о одржању здравља. Др. Розен	— „ 25
„ о лечењу болести „ „	— „ 35
Seljak Napisao V. Švelac	— „ 90
Гајење пернате живине	— „ 40
Све о пшеници од Радића	— „ 40
Све о кукурузу од Радића	— „ 70
Illustrirte Naturgeschichte des Thierreiches са 500 слике	1 „ —
Schilling's grosse Naturgeschichte I. Thierreich, 700 слика везано	2 „ 30
II. Pflanzenreich, 700 слика везано	2 „ —
Mařik V. Z. Prirodopis sva 3. carstva sa 244 bojadisane i 29. crnih slika везано	4 „ —

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈЕ СЛОЖИШТЕ

ШКОЛСКИХ, ПОУЧНИХ И ЗАБАВНИХ ДЕЛА.

Глобуси свију величина, ћирилицом и латиницом.
Мапе: планиглоби, Европе, Азије, Африке, Америке и Аустралије од Сида и Дежардена, велике и мале,
„ од Аустро-Угарске, Палестине, српско-хрватских земаља.
„ од Аустро-Угарске на артији листарцу (Schiferpapier) врло практичне за наочигледну наставу у земљопису. 6 фор.
Слике за наочигледну наставу од Шрајбера, Темпског, Стрибинга и Ленса.
„ од животиња, гљива, буба, метричких мера, за земљоделство са српским тумачењем
„ за приповетке старог и новог завета.
„ за цртање од Ролера, Фолтца, Хутера, Граберга, Шрадера.
Рачунаљке руске за читаве бројеве и за разломке.

КАЛЕНДАРИ ЗА 1874. ГОДИНУ:

ПАНЧЕВАЦ СА СЛИКАМА **30 НОВ.** — **КАЛЕНДАР ЗА ПИСАРНИЦЕ (WANDKALENDER) 30 НОВ.** — **ПОЛАЖАЈНИК 20 НОВ.**

СПИСАК III. разаслат је уз „Заставу“ и „Учитеља“; на захтевање шаље се свакоме.

Властник, издаватељ др. Свет. Милетић. Одговорни уредник Стеван Поповић. Српска народна задружна штампарија